

SAHİL-NÂMES IN THE CLASSICAL TURKISH LITERATURE AND DERVİSH HİLMİ DEDE'S SAHİL-NÂME

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA SAHİL-NÂMELER VE DERVİŞ HİLMİ
DEDE'NİN SAHİL-NÂMESİ

Yunus KAPLAN¹

Abstract

Divan poets wrote a lot of poems about the cities that they lived in or visited on many different occasions. In the poems they wrote, they provided lots of information on geographical, architectural, historical etc. features of the places that they had been to. In this context, even though many cities in the Ottoman geography of classical Turkish literature have been the subjects of many poems with their own features, the city mentioned most and written poems about is İstanbul. Not only because of being the Ottoman Capital and its most important cultural center but also owing to its spectacular beauties, İstanbul has been the main theme of many shehrensiz that describe good and beauty of the city. İstanbul was both used as a theme in shehrensiz by Ottoman divan poets and mentioned because of the sahil-names that were about the coastal settlements along the Bosphorus. Sahil-names that were in demand in classical Turkish literature especially in the 18th century, differ from the shehrensiz in that they were the poems only written about İstanbul. However, the number of the works written in this kind is extremely low compared to shehrensiz. The only sources registered are the sahilnames of Fenni, İzzet Efendi and Dervish Hilmi Dede. In this study, I focused on the form and content features of the sahil-name of Dervish Hilmi Dede whose work has never been worked on as its text could not be identified and the transcriptions of the work is done.

Keywords: Classical Turkish literature, Dervish Hilmi Dede, Sahil-nâme.

Özet

Divan şairleri yaşamış oldukları veya gezip gördükleri şehirler hakkında değişik vesilelerle birçok şiir yazmışlardır. Yazmış oldukları bu şiirlerde bahsettikleri şehirlerin sahip olduğu tarihi, coğrafi, mimari vb. özellikleri hakkında bilgi vermişlerdir. Bu bağlamda klasik Türk edebiyatında Osmanlı coğrafyasındaki birçok şehir, sahip oldukları özelliklerle şiirlere konu olsa da adından en fazla bahsedilen ve hakkında en fazla şiir yazılan şehir, İstanbul'dur. Hem Osmanlı'nın başkenti ve en önemli kültür merkezi olması hem de sahip olduğu tabii güzellikleriyle İstanbul, bir şehrin güzelleri ve güzelliklerinin anlatıldığı birçok shehrensiz konu olmuştur. İstanbul, divan şairlerince sadece shehrensizlere konu yapılmamış aynı zamanda sahil-nâme adı verilen ve Boğaziçi sahillerinde bulunan yerleşim yerlerinin anlatıldığı şiirler vesilesiyle de ele alınmıştır. Klasik Türk edebiyatında özellikle 18. yüzyılda rağbet gören sahil-nâmeler, sadece İstanbul hakkında yazılmış şiirler olması bakımından shehrensizlerden farklılık gösterir. Ancak shehrensizlere göre bu türde yazılmış olan eser sayısı son derece azdır. Kaynaklarda sadece Fenni, İzzet Efendi ve Derviş Hilmi Dede'nin sahil-nâmesinin olduğu kayıtlıdır. Bu çalışmada şimdiye kadar metni tespit edilemediği için üzerinde hiçbir çalışma yapılmayan Derviş Hilmi Dede'nin sahil-nâmesinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve eserin çeviri yazısı yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Derviş Hilmi Dede, Sahil-nâme.

¹ Yrd. Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yunuskaplan80@myynet.com.

Giriş

Bazı şehirler sahip oldukları bazı özelliklerle tarih boyunca insanlar için diğer şehirlere göre daha fazla rağbet görmüştür. Sahip olduğu tabii güzellikleri, kültürel birikimi, iklim şartları, coğrafî, ve tarihî birikimiyle tarih boyunca insanlar için önemli bir cazibe merkezi olan şehirlerden biri de İstanbul'dur. Bu şehirde yaşayanlar kendilerini mutlu hissederek böyle bir şehirde yaşamının ayrıcalığının farkında olmuşlardır. Bu yüzden insanların İstanbul'a karşı sevgi duyguları artmış ve bu şehrin sakinleri veya yolu bu şehirle kesişen kişiler bu duyguları sürekli dile getirmişlerdir.

İstanbul, Osmanlı döneminde de hem devletin başkenti olması hem de sahip olduğu çeşitli özelliklerle diğer şehirlere göre daima ön planda olmuştur. Toplumun her kesiminde olduğu gibi İstanbul'da doğup büyüyen, burada yaşayan veya bir vesileyle yolu İstanbul'a düşen divan şairleri için de bu şehir, daima ayrıcalıklı olmuştur. Hatta yaşamış oldukları veya gezip gördükleri şehirleri ve bunların sahip oldukları bazı özellikleri değişik vesilelerle şiirlerinde sıkça dile getiren divan şairleri, yazmış oldukları eserlerde İstanbul'a karşı hislerini de dile getirmekten geri durmamışlardır. Bu hisler, İstanbul'un çeşitli özelliklerinin bazı beyitlerde olduğu gibi müstakil şiirler ve eserlerde de dile getirilmiştir. Bunlar arasında akla ilk gelen eserler, İstanbul'un güzellikleri ve esnaf güzellerinden ve toplumsal yapısından bahseden şehrengizlerdir. Şehrengizler dışında İstanbul hakkında yazılmış bir diğer tür ise İstanbul'un sahildeki körfez, iskele ve beldelerinden bahseden sahil-nâmelerdir. Ancak sahil-nâmeler, tamamen İstanbul'dan bahseden -özellikle de Boğaziçi'nden- bir tür oluşuyla şehrengizlerden ayrılır.

Bu çalışmada, klasik Türk edebiyatında örneğine çok az rastlanan türlerden biri olan ve İstanbul Boğaziçi'ndeki yerleşim yerleri hakkında bilgi veren sahil-nâmeler üzerinde durulmuş; bu türün nadide örneklerinden biri olan Derviş Hilmî Dede'nin *Sahil-nâme*'sinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde genel bir değerlendirme yapılarak eserin eserin çeviri yazısı yapılmıştır.

Klasik Türk Edebiyatında Sahil-nâmeler

Sahil-nâmeler, divan şiirinde İstanbul sahilleri ile buralardaki yerleşim bölgelerinin topluca anlatıldığı şiirlerin genel adıdır. Edebiyatımızda örneklerine az rastlanan şiir türlerinden olan sahil-nâmelerin, genellikle mesnevi nazım şekliyle yazıldıkları görülür. En dikkat çekici yanları gerçekçi bir anlatıma sahip oluşlarıdır. Sahilnâmeler, daha çok Galata'yı anlatarak başlar. Sonra Rumeli kıyısından Karadeniz'e kadar Boğaz'daki sahiller, köyler ve iskeleler kısa kısa tanıtlıp bunların tasvirleri yapılır. Kavaklar'dan Anadolu yakasına geçilip Umuryeri'nden itibaren Fenerbahçe ve Adalar'a uzanılır. Böylece bu şiirlerde 50'yi aşkın sahil bölgesi tanıtlmış olur (Pala 1995: 460).

Sahil-nâmelerin önemi, bizim şimdi unuttuğumuz veya adını değiştirdiğimiz bölgelerin eski şekilleri hakkında tarihî bilgiyi içermesinden gelir. Sanatlı bir üslup ile birer beyit içinde ele alınan Boğaziçi'nin yerleşim alanları, daha çok adları ile yakından ilgili kelime oyunları, cinaslar ve sanatlar vasıtasıyla cazip yerler haline getirilir. Yeri geldikçe semtlerin orijinalliklerinden, insanlarından, sosyal yapısından, coğrafî durumundan, havasından, suyundan vs. özelliklerinden kısaca bahsedilip buraların tanıtımı yapılır (Pala 1995: 460-61).

"Sahil-nâme" kelimesinin bir terim olarak ilk defa ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı müphemdir. Ancak bu adlandırmada bu türün ilk örneği olan Fennî Efendi'nin yazmış olduğu eserin önemli bir rolünün olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu konu hakkında bir değerlendirmede bulunan Nihat Öztoprak, bu adı ilk defa kimin kullandığının bilinmemesiyle birlikte Hafız Hüseyin Ayvansarayî'nin, *Hadîkatü'l-Cevâmî'* adlı eserinde ondan "*Fennî Efendi Merhûmun Sahil-nâmesi*" diye bahsettiğini yine *Sahil-nâme*'nin matbu nüshasının "*Sahil-nâme-i Merhûm Fennî*" başlığını taşıdığını dile getirdikten sonra bu manzumenin *Osmanlı Müellifleri*'nde "savâhil-nâme", *Tezkire-i Suarâ-yı Mevleviyye*'de ise "*Sahil-nâme-i Fennî*" şeklinde anıldığını belirtir (2004: 13).

Klasik Türk edebiyatında ilk sahil-nâmeyi 18. yüzyıl şairlerinden Fennî (öl. 1158/1745) kaleme almıştır. Fennî, 63 beyitlik mesnevi nazım şekliyle yazdığı bu eserinde Galata'dan başlayarak Boğaziçi'nde iskelesi bulunan 63 sahil beldesini anlatmıştır. Yazdığı bu şiirle sahil-nâme geleneğini başlatan Fennî, aynı zamanda sahil-nâme yazma geleneğinin prensiplerini de ortaya koymuştur. Fennî'nin *Divân*'ında başlıksız olan bu manzume, bilhassa konusu itibarıyla dönemin şair, âlim ve sanatkar devlet adamları arasında çok tutulup basılmaya ve nazireler yazılmaya kalkışılınca bir isimle anılma ihtiyacı hissedilmiş ve böylece "sahil-nâme" adı kullanılmaya başlanmıştır (Öztoprak 2004: 12-13).

Fennî, bu manzumesinde Boğaziçi'nin Rumeli ve Anadolu sahillerindeki beldelerini tavsif eder. İlk beyitten itibaren her beyitte bir beldeden söz etmek suretiyle toplam 63 beyitte 63 beldeyi anlatır. Beldeleri işlerken önce Rumeli sahilinin güney kesiminden Galata ile başlar, kuzeye Değirmenlik'e kadar gider, oradan karşı sahile Anadolu yakasına geçip Hünkâr İskelesi'nden başlayarak kuzeyden güneye doğru iskele yerlerini işleyerek Fenerbahçe'ye kadar gelir ve son olarak Adaları tasvir etmek suretiyle manzumesini bitirir. Buralardaki beldelerin isimleri şöyledir: Galata, Mumhane, Tophane, Salıpazarı, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutkaryesi, Arnavutköyü Akıntısı, Hasankalfa, Bebek, Kayalar, Hisar, Şeytan Akıntısı, Baltalimanı, Mirgun, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Kefelikaryesi, Sarıyar, Rumeli Hısnı, Karataş, Fener, Soğuksu, Kavak, Umuryeri, Değirmenlik, Hünkâr, Yalıköy, Beykoz, Sultaniye, İncirli, Paşabahçe, Çubuklu, Kanlıca, Körfez, Hisar, Göksu, Küçüksu, Kandilli, Vaniköy, Kulelibahçe, Çengel, Beylerbeyi, İstavroz, Kuzguncuk, Öküzlimanı, Üsküdar, Şemsipaşa, Şerefabad, Ayazma, Salacak, Kızkulesi, Kavakbahçesi, Haydarpaşa, Kadıköy, Fenerbahçe, Adalar (Öztoprak 2004: 14).

Klasik Türk Edebiyatında yazılmış olan bir diğer sahil-nâme ise yine 18. yüzyıl şairlerinden olan İzzet Efendi (öl. 1797-98)'ye aittir. *İzzet Efendi Divanı*'nda yer alan bu manzume, kaside nazım şekliyle ve aruzun "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla yazılmış olup toplam 65 beyittir. Doğrudan methiye bölümüyle başlayan bu kasidenin ilk 11 beyti, Sultan Selim (1789-1807)'e methiye ve duadır. Bu kasidede 12. beyitten 61. beyte kadar Galata'dan başlamak üzere Boğaziçi sahillerindeki irili ufaklı toplam 65 yer adı konu edilmiştir (Öztoprak 2004: 16-17).

İzzet Efendi de Fennî gibi Galata'dan başlayarak önce Boğaziçi'nin Avrupa yakası sahillerinden Karadeniz tarafına doğru olan yerleri anlattıktan sonra, Karadeniz'den başlayarak Marmara Denizi'ne doğru Anadolu yakasındaki yerleri anlatmıştır. Yine metindeki sıralamaya göre adından bahsedilen yerler şunlardır: Galata, Mumhane, Tophane, Salıpazarı, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Karabali, Kılıç İskelesi, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Hisar, Balta, Mirgüne, Hasankalfa, Kayalar, Şeytan Akıntısı, İstinye, Yeniköy, Kalender, Tarabya, Büyükvadi, Kefeli Karyesi, Kırım, Sarıyer, Karataş, Fener, Değirmenlik, Hünkâr İskelesi, Tokat, Yalıköy, Soğuksu, Beykoz, Çeşmebaşı, Paşabahçe, Çubuklu, Kavak, İncirli, Sultaniye, Kanlıca, Körfez, Anadolu, Kandilli, Göksu, Vaniköy, Çengel, Kuleler, Beylerbeyi, İstavroz, Çamlıca, Kuzguncuk, Öküzlimanı, Üsküdar, Şemsipaşa, Balaban, Ayazma, Salacak, İhsaniye, Harem İskelesi, Haydarpaşa, Kadıköy ve Fenerbahçe (Çelebi 2002: 163-66).

Sahil-nâmeler hakkında bilgi veren İskender Pala, sahil-nâme türünün şairler tarafından çok sevilmesiyle birlikte İstanbul hakkında yazılmış birçok şiir veya eserin bir bölümünde sahil-nâmelerde olduğu gibi İstanbul'un semtlerinden bahsedildiğini söyleyerek Enderunlu Vasıf ve Fazıl'ın şiirleri ile şairi belli olmayan "Destân-ı Methiye-i İslâmbol" başlıklı 43 bentlik murabbaı bu türe örnek olarak gösterir (1995: 461). Ancak Nihat Öztoprak, bu şiirlerin sahil-nâme özelliği taşımadığını, bunların İstanbul'un birkaç sahili ile birlikte sahili olmayan beldeleri de konu eden "beldename" olarak adlandırılabilirler olduğunu söyler (2004: 13).

Derviş Hilmî Dede ve Sahil-nâme'si

Hayatı

Kasımpaşa'da doğan Derviş Hilmî Dede'nin asıl adı Abdullah'tır (Fatî'n 1271: 72). Kadılık yaptığı esnada Hanefî Mustafa Efendi vesilesiyle Mevlevî tarikatına meylederek Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nde Arap-zâde Ali Dede'nin hizmetinde bulunan (Genç 2000: 128) Derviş Hilmî Dede, 1180/1766-67 yılında seyahat amacıyla Arabistan'a gitmiş; ancak aynı yıl memlekete dönüşte vefat etmiştir (Fatî'n 1271: 72; Genç 2000: 128). Mehmed Süreyyâ, Derviş Hilmî Dede'nin ölüm tarihini 1183/1769-70 (Akbayar 1998: 672) olarak gösterse de M. Nail Tuman, bu tarihin yanlış olduğunu belirtir (Kurnaz ve Tatçı 2001: 217).

Derviş Hilmî Dede'nin herhangi bir eserinin olup olmadığı hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Ancak Esrar Dede, onun beğenilen şairlerinin olduğunu ve Fennî'ye nazire olarak bir *Sahil-nâme* yazdığını söyleyerek bu *Sahil-nâme*'den Fındıklı ve Tarabya vafında söylenmiş olan

"Kınlur üstine eüşşÂú o gözi bÂdÂmuñ
Zer-i maóbýb ile Fındıúlıya çek al kÂmuñ

Biz óicÂz eylesek eüşşÂúa o şehnÂz eyler

Uymaz Âhengine erbÂb-ı Úarab ya n'eyler" beyitlerini örnek olarak vermiştir (Genç 2000: 129).

Sahil-nâme'si

Derviş Hilmî Dede'nin sahil-nâmesinin olduğuna dair Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye* adlı tezkiresi dışında herhangi bir kaynakta bilgi bulunmamaktadır. Esrar Dede, bu tezkiresinde Derviş Hilmî Dede'nin, Fennî'nin sahil-nâmesine bir nazire yazdığını belirterek bu sahil-nâmeden Fındıklı ve Tarabya vafında söylenmiş olan iki beyti örnek olarak vermiştir. (Genç 2000: 128-129). Yine Esrar Dede, Hilmî'nin dostlarına *Sahil-nâme*'sini Fennî'ye bakmadan yazdığını söylediğini; bunun sebebinin kendisine sorulması üzerine ise yaratılışlarının farklı olmasını sebep gösterdiğini belirtir (Genç 2000: 129).

Nihat Öztoprak, "*Fennî ve İzzet Efendi'nin Sahil-nâmelerinde Üsküdar*" adlı bildirisinde, Esrar Dede'nin verdiği bu bilgiden hareketle Fennî ve İzzet Efendi'nin dışında Derviş Hilmî Dede'nin de sahil-nâme sahibi olduğunu belirtmiş ancak henüz bu eserin herhangi bir nüshasına ulaşamadığını belirtmiştir (2004: 12).

Yapmış olduğumuz mecmua taramaları esnasında Millet Kütüphanesi'nde "Aemnz 659" numarada kayıtlı olan ve çoğunlukla 18. yüzyıl şairlerinin şiirlerini ihtiva eden bir şiir mecmuasının 61b-63b sayfalarında Derviş Hilmî Dede'nin sahil-nâmesinin bulunduğunu tespit ettik.

Büyük çoğunluğu 18. yüzyıl şairlerinin şiirlerini muhtevî olan, derleyeni ve derleme tarihi bilinmeyen bu mecmuanın 61b-63b sayfalarında bulunan bu sahil-nâme, 62 beyitten müteşekkildir. Eser, değişik satırlarda ve talik hatla kaleme alınmıştır.

Şekil Özellikleri

Derviş Hilmî Dede'nin sahil-nâmesi, mesnevi nazım şekliyle ve aruzun "*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*" kalıbıyla yazılmış olup toplam 62 beyittir.

Eserdeki beyitlerin büyük çoğunluğu kafiye ve redife sahiptir. Kafiye türlerinden mücerred (31 beyitte), mürdef (20 beyitte) ve cinaslı (6 beyitte) kafiye tercih edilmiştir. Bu kafiye türlerine verilebilecek bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Mücerred kafiye:

Öyle seng-dil güzelin vaألına itme áavaş
Úoyına giresi perdÂhte olunsa Úabaiáš (7. beyit)

Üaddi şimşâdına öğündügiyiçün èarèar
Şimdi Mecnÿn gibi başında Üavaú yeli eser (31. beyit)

Mürdef kafiye:

O óarâm-zâde raûib aalayaraú geldi hemAn
Didi ŞeytAnuñ Aúındısına düşdük yArAn (17. beyit)

Gelmedi myâbeçe rAhip ider imiş afaroz
Başına dehri yúam úande úala İstavroz (52. beyit)

Cinaslı kafiye:

Bunda öevü eyle efendüm hele bir ad olsun
Yümn-i teşrifün ile pür-Şeref-ÂbAd olsun (56. beyit)

Biz óicâz eylesek èuşşÁúa o şehnâz eyler
Uymaz Âhengine erbÂb-ı Úarab ya n'eyler (22. beyit)

Redif ise 22 beyitte kullanılmıştır. Bu rediflerin büyük çoğunluğu kafiyelerle birlikte kullanılırken ikisi dışında hepsi ek redif şeklindedir. Bu rediflere verilebilecek bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Ek redif:

Beni dihuAni iden şimdi miyAn-ı nAsda
Ortaköyli kim ol myy-miyAn dÂl-fesde (10. beyit)

Kendümi öayli daúú diyü úıluþ benlikde
DÂne-i öömri düketdüm bu Degirmenlikde (33. beyit)

Kelime redif:

Baarı yaâmı eritdün hele sen aayAruñ
Gördi úanzil gice Úandilli degin aayAruñ (47. beyit)

Bunda öevü eyle efendüm hele bir ad olsun
Yümn-i teşrifün ile pür-Şeref-ÂbAd olsun (56. beyit)

Muhteva Özellikleri

Derviş Hilmî Dede de tıpkı Fennî ve İzzet Efendi gibi Boğaziçi'ndeki sahilleri ve yerleşim yerlerini anlatmıştır. Önce Galata'dan başlayarak Avrupa yakasındaki sahilleri anlatmış, ardından da Anadolu yakası sahillerine geçmiştir. Anadolu yakasında ise Karadeniz kenarındaki Hünkâr İskelesi'nden başlayarak Marmara Denizi kıyısındaki Fenerbahçe'ye kadar olan yerleri anlatmıştır. Şair, her beyitte bir yeri anlatmak üzere Boğaziçi'nin her iki yakadaki toplam 62 yerin tasvirini yapmıştır. Metindeki sıra gözetilerek tasviri yapılan bu yerler şunlardır:

Galata, Mumhane, Tophane, Salıpazarı, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköyü, Hasankalfa, Bebek, Kayalar, Hisar, Şeytan Akıntısı, Baltalimanı, Mirgun, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Kefeli Köyü, Sarıyer, Rumeli Hisarı, Karataş, Kumluca, Fener, Soğuksu, Kavak, Umuryeri, Değirmenlik, Hünkâr İskelesi, Yalıköy, Beykoz, Sultaniye, İncirli, Paşabahçe, Çubuklu, Kanlıca, Kavacık, Körfez, Kanlıdere, Anadolu Hisarı, Göksu, Küçükku, Kandilli, Vaniköy, Kuleli, Çengel, Beylerbeyi, İstavroz, Kuzguncuk, Öküzlimanı, Üsküdar, Şerefabad, Kavak, Kızkulesi, Salacak, Haydarpasha, Kadıköy, Fenerbahçe.

Derviş Hilmî Dede'nin zikrettiği bu yer isimlerinden büyük çoğunluğu günümüzde hemen hemen aynı isimle de kullanılmaktadır. Yine bu yer isimlerinin büyük çoğunluğu Fennî ve İzzet Efendi'nin sahil-nâmelerinde de geçmektedir. Ancak hem

Fennî hem de İzzet Efendi'nin tasvirini yaptıkları Şemsipaşa ve Ayazma'dan Derviş Hilmî Dede bahsetmemiştir. Yine sadece Fennî'nin sahil-nâmesinde bulunan Arnavutköyü Akıntısı, ve Adalar ile sadece İzzet Efendi'nin sahil-nâmesinde bulunan Balaban, Çamlıca, Çeşmebaşı, Harem İskelesi, İhsaniye, Kalender, Karabali, Büyükvadi, Kılıç İskelesi, Kırım ve Tokat Derviş Hilmî Dede'nin sahil-nâmesinde bulunmamaktadır. Bunun yanında sadece Derviş Hilmî Dede'nin bahsettiği Kanlıdere, Kavacık ve Kumluca ise hem Fennî hem de İzzet Efendi'de yoktur.

Fennî, İzzet Efendi ve Derviş Hilmî Dede'nin sahil-nâmelerinde geçen yer isimleri karşılaştırıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

Yer İsmi	Fennî	İzzet	Hilmî	Yer İsmi	Fennî	İzzet	Hilmî
Adalar	+	-	-	Karabali	-	+	-
Anadolu Hisarı	+	+	+	Karataş	+	+	+
Arnavut Köyü	+	+	+	Kavacık	-	-	+
Arnavutköyü Akıntısı	+	-	-	Kavak	+	+	+
Ayazma	+	+	-	Kavak Bahçesi	+	-	+
Balaban	-	+	-	Kayalar	+	+	+
Baltalimanı	+	+	+	Kefeli Köyü	+	+	+
Bebek	+	+	+	Kılıç İskelesi	-	+	-
Beşiktaş	+	+	+	Kırım	-	+	-
Beykoz	+	+	+	Kızkulesi	+	-	+
Beylerbeyi	+	+	+	Körfez	+	+	+
Büyükdere	+	-	+	Kuleli	+	+	+
Büyükvadi	-	+	-	Kumluca	-	-	+
Çamlıca	-	+	-	Kuruçeşme	+	+	+
Çengel	+	+	+	Kuzguncuk	+	+	+
Çeşmebaşı	-	+	-	Küçüksu	+	-	+
Çubuklu	+	+	+	Mirgun	+	+	+
Değirmenlik	+	+	+	Mumhane	+	+	+
Dolmabahçe	+	+	+	Ortaköy	+	+	+
Fener	+	+	+	Öküzlimanı	+	+	+
Fenerbahçe	+	+	+	Paşabahçe	+	+	+
Fındıklı	+	+	+	Rumeli Hısnı	+	-	+
Galata	+	+	+	Salacak	+	+	+
Göksu	+	+	+	Salıpazarı	+	+	+
Harem İskelesi	-	+	-	Sarıyer	+	+	+
Hasankalfa	+	+	+	Soğuksu	+	+	+
Haydarpaşa	+	+	+	Sultaniye	+	+	+
Hisar	+	+	+	Şemsipaşa	+	+	-
Hünkâr İskelesi	+	+	+	Şerefabad	+	-	+
İhsaniye	-	+	-	Şeytan Akıntısı	+	+	+
İncirli	+	+	+	Tarabya	+	+	+
İstavroz	+	+	+	Tokat	-	+	-
İstinye	+	+	+	Tophane	+	+	+
Kabataş	+	+	+	Umuryeri	+	-	+
Kadıköy	+	+	+	Üsküdar	+	+	+
Kalender	-	+	-	Vaniköy	+	+	+
Kandilli	+	+	+	Yalıköy	+	+	+
Kanlıca	+	+	+	Yeniköy	+	+	+
Kanlıdere	-	-	+	Toplam	63	65	62

Fennî, yazmış olduğu *Sahil-nâme* ile hem bu türün ilk örneğini kaleme almış hem de bu eserini kurgularken takip ettiği yöntemle bu türün genel çerçevesini belirlemiştir. Nihat Öztoprak, Fennî'nin *Sahil-nâme*'sinde takip ettiği yöntemi ve konuları ele alış tarzıyla ilgili yaptığı değerlendirmede; onun bir beldeyi tasvir ederken umumiyetle oranın bilinen en önemli özelliğini vurgulamaya çalıştığını, bazı beldelerin ise kendilerine has özelliklerini konu ettiğini, bu belde isimlerinin bazen yer ismi olarak bazen kelime anlamıyla bazen her iki özelliği de aksettirecek şekilde, bazen de semt isimlerinin kelime anlamlarını kastettiğini belirterek çeşitli beyitlerle bu düşüncelerini örneklendirmiştir (Öztoprak 2004: 15-16).

Derviş Hilmî Dede de *Sahil-nâme*'sinde, tanıtımını yaptığı yerin veya sahil beldesinin belirgin özellikleri üzerinde durur. Örneğin Fındıklı, Dolmabahçe, Hisar, Emirgan, İstinye, Tarabya, Yeniköy, Beylerbeyi, Sultaniye, İncirli, Çubuklu ve Şerefabad eğlenme, mesire, zevk ve safa sürülen yerlerdir.

Bazı beldelerin ise temayüz ettikleri özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Arnavutköy, tellaklarıyla; Kefeli Köyü, çamurunun çok oluşuyla; İncirli, sahip olduğu güzelleriyle; Umuryeri ise meyhaneleriyle anılmıştır.

Beyitler kurgulanırken adından bahsedilen belde isimleriyle ilgili bazı kelimelerle sanatlı bir söyleyişin tercih edildiği görülür. Mesela şair, Tarabya'dan bahsettiği aşağıdaki beyitte sevinçlilik, şenlik, sefa anlamlarına gelen tarab kelimesinin anlamına uygun olarak "hicaz, uşşak, şehnaz ve ahenk" kelimelerini bir arada kullanmıştır:

Biz óicÁz eylesek èuşşÁúa o şehnÁz eyler
Uymaz Áhengine erbÁb-ı Úarab ya n'eyler (22. beyit)

Mumhanenin dile getirildiği aşağıdaki beyitte ise "yağ, erimek, fitil, mum ve şamdan" kelimeleri tenasüp ilişkisi içinde bir arada kullanılmıştır:

Baârı yaân eridüp aldı fitili yÁrÁn
Der-i Mum-òÁnede Áyineleye? mum şemédÁn (3. beyit)

Bazı beyitlerde ise belde isimlerinin hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde tevriyeli kullanıldığı görülmektedir.

Áşığı'n hasretle altın sikkeye dönen zayıf bedenini gören sevgilinin acıyarak ona "Benzin de iyice sararmış." dediği aşağıdaki beyitte "Sarı yâr" kelimesi, hem yer adı olan "Sarıyer" hem de "sarı" ve "sevgili" anlamlarına gelecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır:

Zer-i meskýka dönüp óasret ile cism-i nizÁr
Rahm idüp didi ki beñzün de be-àÁyet áarı yÁr (25. beyit)

"Bahar mevsimi geldi. Felek terzisi yine gül bahçesine sayısız çubuklu hare biçti." dediği aşağıdaki beyitte ise şair, "çubuklu" kelimesini hem yer adı anlamıyla hem de kumaş üstündeki çubuk şekilleri kastederek tevriyeli kullanmıştır:

Mevsim-i faâl-ı bahÁr oldu yine gülzÁra
Kesdi òayyÁü-ı felek bunca Çubuúlı òÁre (40. beyit)

"Bu duruma vakıf olanlar müjdeyle bugün ağyarın çengele vurulduğunu söylediler." diyen şair, "çengel" kelimesini hem bir şeyler asmak için kullanılan nesne hem de yer adı olarak tevriyeli kullanmıştır:

Müjdeler eylediler vÁúıf olanlar óÁle
Didiler urdılar aâyÁrı bugün ÇengÁle (50. beyit)

Şair "Ey zahit! Bezme bakıyorsun ancak burası zarifler meclisidir. Öküz limana giremez." anlamına gelen aşağıdaki beyitte de öküz ve liman kelimelerini yine tevriyeli kullanmıştır:

ZâhidÂ bezme baúarsın giremez bî-gÂne
ÔurefÂ meclisidür giremez Öküz limana (54. beyit)

Derviş Hilmî Dede, Tarabya (22. beyit), Soğuksu (40. beyit), Kanlıca (41. beyit), Göksu (45. beyit), Vaniköy (48. beyit), Şerefabad (56. beyit), Kavak (31. beyit), Kavak (57. beyit), Küçüksu (46. beyit) ve Salacak (59. beyit) isimlerinin geçtiği beyitlerde de bunlara benzer tevriyeli kullanımları tercih etmiştir.

Metin

[Sâoil-nÂme]

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

1. Didiler bize Boâaziçini vaaf it yArAn
Ola maømÿn ile her birisinüñ ismi beyAn
2. áalaia düşmege daöl eylesünler fuâaóÁ
Gerçi meşhÿr olıcaú áalaia dirler evlÁ
3. Baârı yaân eridüp aldı fitili yArAn
Der-i Mÿm-öAnede aynalaya? mÿm şemédAn
4. O mehüñ iopıolu desti diyü bÂdeyle meze
Falya virdi biri Üop-öAnede çatlatdı bize
5. Yine kAlÁ-yı viâÁlin bilünür miúdArı
Kesilür belki yarınki äalıbÁZArı²
6. Kırlur üstine èuşşÁú o gözi bÂdÁmuñ
Zer-i maóbÿb ile Fındıúlıya çek al kÁmuñ
7. Öyle seng-dil güzelin vaâlına itme äavaş
Úoyına giresi perdÁhte olunsa Úabaaş
8. Leb-i deryÁdaúı sim-tenlere bezl-i aúçe
Serv-úad äarmalı maóbÿb ile ÚolmabÁâçe
9. İtmemiş saña baârdaú da der-Áâyş taèlim
O Beşik üaş ola tÁ mihri çıkınca sökelim
10. Beni dihuÁni iden şimdi miyAn-ı nÁsda
Ortaköyli kim ol mÿy-miyAn dÁl-fesde
11. Öeúanı èayn-ı vefÁ idi leb-Á-leb ammÁ
Olmamış çÁrı Úurıçesme zülÁli icrÁ
12. Yetişüp terli bir içim äu gibi dellÁklar
Arnavudköyine gitsün nedür o nÁ-pÁklar
13. Mimlenüp defter-i èuşşÁúda esÁmuñ óÁlÁ
Var Óasanúalfaya kim mürdeler eyler iöyÁ

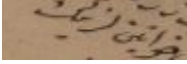
² Vezin tutarsız.

14. Tıfl-ı dil düşdi hemân âamze-i yâri göricek
Aalayup merdüm-i dide didi âh gitdi Bebek
15. Ruouñ al itdi hezâr eâşúa ey âonce-i ter
Bülbül-âsâ dil-i şyride Úayalarda gezer
16. Çâr ola yâr-ı muââoib daði muirib aña eş
Mey ü ney faâl-ı Óiââr üopiolu yârân şeş ü beş
17. O óarâm-zâde raüib aalayaraú geldi hemân
Didi Şeytânuñ Aúındısına düşdük yârân
18. Firúatüñ çekdirüp aâyâra baúayat bunda
Dalâalú âh işi bir Baltalimâna úon da
19. Úuzı püryânı gügercin mey ü ney âmâde
Mîrgýna varalum kâm alalum dünyâda
20. Úurıdup taúlde aç gözli gibi virme kesel
Óurefâ meclisine bir daði istinyede gül
21. Tâzeler eski demem eylese ger âââze
Bir Yeñiköyli civân eyledi derdüm tâze
22. Biz óicâz eylesek eüşşâúa o şehnâz eyler
Uymaz âhengine erbâb-ı Úarab ya n'eyler
23. Naúd-i eşküm yolına beól idüp oldum maózýn
Bir Büyükdere şimdi iki didem medyýn³
24. Çamurı çou güzeli yayúa úurı çekme emek
Kana düşsün götürür pâk Kefeli Köyine dek
25. Zer-i meskýka dönüp óasret ile cism-i nizâr
Rahm idüp didi ki beñzün de be-ââyet âarı yâr
26. Boâaz almaúdur işi baór-i siyâhuñ her bâr
Balyemez üopla Óiââr itdi yavuz Yeñiceyi dâr
27. Fülk-i dil baór-ı firâúda nice úurtara baş
Cigerüm pâreledüñ raóm it e úalbi Úara úaş
28. Ehl-i deyre âamlı Úumlucadur didi yuduú?
Pýte-i eâşúa sebikemizi biz úâle úoduú
29. Áteş-i eâşúuñı syzân ideli ben bu sere
Şemâa-veş dikdi felek beni Fenerden Fenere
30. Feneri úande sögündirmiş eaceb ol bed-öy

³ Vezin tutarsız.

Dökün aâyârũn ayaâına meded bir äovuú äü

31. Úaddi ŐimŐAdına ögündügiyiçün earëar
Şimdi Mecnÿn gibi başında Úavaú yeli eser
32. Bu da kÂlÂ-yı viâÂl almaâa öürmetli äudur
äadr-ı mey-òÂneye gel äÿfi Umuryeri budur
33. Kendümi öayli daúúú diyü úııup benlikde
DÂne-i eömri düketdüm bu Degirmenlikde
34. Her zamÂn bunda yaraŐur o cihÂn velvelesi
Anuñ için dinür ismi ÖünkÂr İskelesi⁴
35. Aña raâmen idelüm yÂr ile devrÂnda kenÂr
Yalıñız úaldı Yalıköyine gitmiş aâyÂr
36. TÂze fındıúçı degülken begüm alıŐdırmıŐ
Bir çetin derde düŐürmiŐ bizi Beyúoz úırmıŐ
37. Gelmedüñ bunda murÂdı çeke yÂrüm úıyıya
äuyunu buldurana öevú yiri SulüÂniyye
38. Bozdum ayaúda çeküp bÂr rez-i duöterlerinüñ
Darısı başına İncirli
39. äuladursa büyüdür yousa yazıú aúçesine
Beliñ? kim çou äaaç dikdi PaŐabÂçesine
40. Mevsim-i faâl-ı bahÂr oldu yine gülzÂra
Kesdi öayyÂi-ı felek bunca Çubuúlı öÂre
41. Bir dili Úanlıca yÂr yÂreledi dertli baŐum
GösteriŐ úaldı benüm yaradan AllÂha iŐüm
42. Lebüñe öavøımı terció ideli masöaracıú
İsm-i taââir ile dirler öurefÂ da Úavacıú
43. ÖÂâ u Âm tâze civÂn didi varınca püsere
Bir daöi Körfeze gitmek nedür ol Úanlıdere
44. Didi rez duöterine vaúti degül gezme úızum
Vir Anatólı ÓiâÂr yerli Őıra tâze úzüm
45. MÂr-i piçide äanur bilmez o kim gisýdur
Úorusundan dil-i bi-çÂre de gömgök äudur
46. MÂcerÂmız olur ey Őÿö bu úadarca icrÂ

⁴ Vezin tutarsız.

- Bir Küçük âu idi eşkümler çoaldı deryâ
47. Baârı yaâmı eritdün hele sen aâyâruñ
Gördi úanzil gice Úandilli degin aâyâruñ
48. Meskeni it yataâı baúma raúib idüginer
Getüre dek ile ol rýó-ı revânı köyine
49. Bilürüm Âb-ı hevâ sende anuñ youú bedeli
Seg raúibün n'ideyüm eski yeridür Úuleli
50. Müjdeler eylediler vÂúf olanlar óÂle
Didiler urdılar aâyârı bugün ÇengÂle
51. Bir efendüm biri úuluñ biri ödmet idicek
Hele Beglerbegiveş öevú ola böyle gidicek
52. Gelmedi myâbeçe râhip ider imiş afaroz
Başına dehri yúam úande úala İstavroz
53. Dir raúib âayd idene yÂri öiyâfet çou çou
Bou bulaydı yine gitdi yer idi Úuzâuncuú
54. Zâhidâ bezme bauarsın giremez bi-gâne
Öurefâ meclisidür giremez Öküz limana
55. Tâ-be-key nice taóammül ideyüm ÂzÂra
Çek efendüm beni Manâyr gibi ÚsküdÂra
56. Bunda öevú eyle efendüm hele bir ad olsun
Yümn-i teşrifüñ ile pür-Şeref-ÂbÂd olsun
57. Sürmeden menzil-i vaâla irişeydi ber-ayaú
Kyy-ı dildÂra giderdi bir ayaú ile Úavaú
58. Almış Ââyşına Úızúullesini pâk deryâ
Çatladur döge döge úızlıgını bi-pervâ
59. Didiler müjde efendüm bunda gelüp úalacau⁵
Yanavardı bizi ferdÂya bu günde áalacau
60. Úar gibi ryyına Allâhü âaliyyü'l-aelâ
Zülfî úara yazılı úüâ-i Öaydarpaşa
61. Gelicek úÂêi efendi gice ile dügüne
Aldı maóâylini didüm yine KÂêiköyüne
62. Görinür şuêlesi êaşú Âteşi sînemde yanar
Gice gören beni der Óilmî ik'ayaúlı Fener

⁵ Vezin tutarsız.

Sonuç

Klasik Türk edebiyatında şimdilik Fennî ve İzzet Efendi dışında sahil-nâme sahibi olan üçüncü şair, Derviş Hilmî Dede'dir. Derviş Hilmî Dede, *Sahil-nâme*'sini mesnevi nazım şekliyle ve 62 beyit olarak kaleme almıştır. Fennî'nin *Sahil-nâme*'sine nazire olarak yazdığı bu eserinde şair, Galata'dan başlayarak Boğaziçi'ndeki 62 körfez, iskele ve yerleşim yeri hakkında bilgi vermiştir. Birkaçı dışında bu yerlerin büyük çoğunluğu, Fennî ve İzzet Efendi'nin eserlerinde bahsettikleri yerlerle aynıdır. Şair, bu yer isimlerini zikrederken divan edebiyatının klasik anlayışına uygun olarak çeşitli mazmunlar, edebî sanatlar ve sanatlı söyleyişlerden istifade etme yoluna gitmiştir. Boğaziçi'nin 18. yüzyılda sahip olduğu birtakım özellikler hakkında bilgi vermesi ve bu türde şimdilik eldeki sınırlı sayıda örneklerden biri olması, Derviş Hilmî Dede'nin *Sahil-nâme*'sini önemli kılan unsurlar arasındadır.

Kaynakça

- Akbayar, Nuri (hzl.) (1998). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî)*, C. 2, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul.
- Çelebi, Âsaf Hâlet (2002). *Dîvân Şiirinde İstanbul*, Hece Yayınları, Ankara.
- Fatîm Dâvûd (1271). *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, İstanbul.
- Genç, İlhan (hzl.) (2000). *Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*. AKM Yayınları, Ankara.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatcı (hzl.) (2001). *Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. 1, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- Mecmû'a-i Eş'âr* (yz.), Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 659, vr. 61b-63b.
- Levend, Agâh Sırrı (1958). *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*. Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Öztoprak, Nihat (2004). "Fennî ve İzzet Efendi'nin Sahilnamelerinde Üsküdar", *Üsküdar Sempozyumu I bildiriler (23-25 Mayıs 2003)* C. II. (ed. Zekeriya Kurşun vd.), İstanbul. s. 11-27.
- Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.